

УДК 341.1/8

ORCID id <https://orcid.org/0000-0001-6667-9034>

*Мусієнко Анатолій Володимирович,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального права
юридичного факультету
Інституту управління та технологій
Державного університету
інфраструктури та технологій,
м. Київ, Україна*

АКТУАЛЬНІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ БІОНЕБЕЗПЕКИ НА МОРСЬКОМУ ТРАНСПОРТІ

***Анотація.** У статті на основі аналізу документів Організації Об'єднаних Націй по Морському праву інших нормативних правових актів, статистичних даних ООН, Міжнародної організації охорони здоров'я, інших міжнародних організацій, розглядаються актуальні міжнародно-правові аспекти попередження поширення небезпечних інфекцій на морському транспорті. Розглянуто основні тенденції сучасних біонебезпек, зокрема COVID-19. Визначено напрями ефективного попередження і боротьби зазначених біонебезпек.*

Ключові слова: ООН, ВООЗ, ММСП, COVID-19, біонебезпека, біозахист, біополітика.

***Summary.** The article was write based on the analysis of United Nations documents and other normative legal acts, statistics of the United Nations, the International Health Organization and other international organizations, the article discusses relevant international legal aspects of preventing the spread of dangerous infections in maritime transport. The main trends of modern bio-threats, in particular COVID-19, are considered. The directions of effective prevention and control of these bio-threats are determined.*

Maritime transport, as a key sector of the global economy, forms the basis of international trade, supporting the process of globalization and deepening international integration. Such features of maritime transport contribute to the extension of its geography, the growth of passenger traffic and cargo transportation by sea.

The purpose of the article is to theoretically study the current international legal aspects of preventing biosecurity in maritime transport.

The international community, the scientists of the most developed countries, are in urgent need of COVID19 medical remedies, but they can only be effective in conjunction with other means, such as the International Health Regulations. For example, the WHO Committee believes that, in addition to creating key health opportunities enshrined in IHR, global readiness could be facilitated by research, a cross-sectoral approach, strengthening health care delivery systems, economic

development in low- and middle-income countries. income and improving the health of the population.

But we have to agree that, overall, «the world is not ready to respond to a serious influenza pandemic or any similar global and dangerous public health emergency.» The reason for this situation lies in the adoption of questionable decisions on the effectiveness of the national level of public administration or the banal failure of government officials to comply with governmental decisions that, in the current situation, may lead to criminal responsibility.

All of this points to the presence of serious biosecurity, the global unpreparedness and the global role of transport, in particular maritime transport, in its prevention and control. According to the author, it is necessary to create a qualitatively new system of biosecurity against such threats. First and foremost, this should be done through the creation of relevant regulatory documents, rules, recommendations, at the international and national levels, and their implementation. Moreover, it can be argued that such global and dangerous health emergencies are new-level threats, biopolitical threats, and their prevention and management requires appropriate biopolitics.

Keywords: UN, WHO, IHR, COVID-19, biohazard, biosecurity, biopolitics.

Постановка проблеми. Морський транспорт, будучи ключовим сектором світової економіки, створює основу міжнародної торгівлі, підтримуючи процес глобалізації і поглиблюючи міжнародну інтеграцію. Такі особливості морського транспорту сприяють розширенню його географії, зростанню пасажиропотоку і вантажоперевезень на морському транспорті.

З огляду на таке стратегічне значення морського транспорту, в тому числі, для будь-якої морської держави питання безпеки в судноплаванні завжди залишається пріоритетним. І хоча безпека в сучасному судноплаванні поняття комплексне, все ж, на думку автора, головним об'єктом безпеки в судноплаванні завжди були та залишаються життя і здоров'я людини. Саме тому темою дослідження були обрані актуальні міжнародно-правові аспекти попередження біонебезпеки на морському транспорті.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі питання присвячені міжнародно-правовим аспектам попередження біонебезпеки висвітлювались в роботах таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як Сердюк А.М., Голубятников М.І., Рудницька О.П., Давиденко Г.М., Suthar A.B., Allen L.G., Cifuentes S., Dye C., Nagata J.M., Ijaz K., Kasowski I., Arthur R.R., Angulo F.J., Dowell S.F. та ін.

Однак, ситуація з пандемією COVID-19 продемонструвала слабкі сторони існуючих нормативів з попередження біонебезпеки. Тому, подальшого дослідження та вдосконалення потребують міжнародно-правові механізми з попередження біонебезпеки, в тому числі і на морському транспорті.

Мета статті полягає в теоретичному дослідженні актуальних міжнародно-правових аспектів попередження біонебезпеки на морському транспорті.

Виклад основного матеріалу. Тисячолітня історія людства супроводжується безперервною боротьбою за виживання. Одним з найбільш

нешадних ворогів людини завжди була інфекція і ті захворювання, які були нею викликані. До недавнього часу людство могло тільки гадати про причини жахливих епідемій, що несли мільйони життів. Мікробів нарешті побачили в мікроскоп в кінці XVII століття, перший антибіотик з'явився в середині XX-го століття, та вичерпав себе в XXI.

Але причинами пандемій XX-го століття стали віруси, панування яких передбачалося провідними інфекціоністами ще 100 років тому, і ці прогнози збулися вже протягом століття: «іспанка», «Ебола», HIV, H1N1, SARS та ін.

Оцінюючи здатність людства, навіть на сучасному етапі, протидіяти епідеміям, фахівці та компетентні організації вважають результативність такої протидії невисокою. Зокрема, формальна оцінка ВООЗ заходів з реагування на пандемію грипу H1N1-2009 така: світу на той раз просто пощастило, оскільки вірус був недостатньо небезпечний. Більше того, констатувалося, що світ не буде готовий до реагування на будь-які серйозні та тривалі надзвичайні ситуації в майбутньому, що і підтвердилося в ході епідемії хвороби, викликаної вірусом Ебола. Комітет ВООЗ прийшов до висновку, що «світ не готовий до реагування на серйозну пандемію грипу або на будь-яку аналогічну глобальну і небезпечну надзвичайну ситуацію в області суспільної охорони здоров'я» [1]. На жаль, пандемія COVID19 підтвердила цю думку.

На думку автора, все вище сказане набуває особливого змісту, в зв'язку з нинішнім спалахом COVID-19, якого було вперше зареєстровано 31 грудня 2019 р в м Ухань, Китай. Для запобігання таким захворюванням вкрай важливе значення мають швидкість та шляхи їх поширення.

Вже на початку лютого 2020 року судно Diamond Princess, стало місцем великої спалаху коронавірусу, коли воно було пришвартовано в Йокогамі, Японія [2]. Наступна подія відбулося 7 березня 2020 року, коли Covid-2019 був діагностований у 21 пасажирка лайнера Grand Princess, який стояв біля узбережжя США. В цілому 46 чоловік на судні були протестовані з 21 позитивним тестом на інфекцію, 24 були негативними, і один був безрезультатним. З 21 людини з позитивним результатом 19 були членами екіпажу корабля і двоє були пасажирками [3].

Саме тому, питання біозахисту на морському транспорті, створення ефективної, комплексної системи запобігання поширенню небезпечних інфекцій, актуальні зараз і залишаться актуальними в осяжному майбутньому. Подальше розповсюдження та масштабні спалахи цієї інфекції переконливо демонструють значення морського транспорту в процесі побудови світової системи біозахисту.

Світова спільнота, науковці найбільш розвинених країн терміново шукають медичні шляхи подолання COVID19, але це може принести ефекти лише в поєднанні з іншими засобами, в першу чергу нормативно-правового характеру (наприклад, ММСП (Міжнародні медико-санітарні правила). Так, Комітет ВООЗ вважає, що крім створення основних можливостей у сфері охорони здоров'я, прописаних в ММСП, забезпеченню глобальної готовності могли сприяти наукові дослідження, міжсекторальний підхід, зміцнення систем надання медико-санітарних послуг, економічний розвиток в країнах з низьким і середнім рівнем доходу і підвищення рівня здоров'я населення [1]. На думку

автора, ВООЗ визначає дотримання ММСП першочерговим, і цьому є пояснення.

Випадок з COVID-19 далеко не перший, коли медицина, в силу об'єктивних причин, поки не може запропонувати ні ефективної діагностики, ні ефективного лікування. І тут, на думку автора, свою дієвість демонструють перевірені століттями, протиепідемічні заходи організаційного характеру, спрямовані на реорганізацію суспільного життя та процесів. Пріоритетне значення з напрацювання і впровадження таких методів, належить нормативно-правовим документам, в першу чергу документам ВООЗ, та їх подальшою імплементацією в національні законодавства [4] [5].

Одним з таких документів, який діє з 2007 року, є Міжнародні медико-санітарні правила (International Health Regulations, 2005) – ММСП [4], прийняті Генеральною сесією ВООЗ 23.05.2005 р. та імплементовані Україною. Відповідно, кожна країна учасниця повинна дотримуватись ММСП та застосувати всіх заходів для «запобігання міжнародного поширення хвороб, захисту від них, боротьбі з ними та реалізації відповідних заходів з охорони здоров'я на рівні суспільства, які співмірні з ризиками для здоров'я населення, обмежені ними та які не створюють зайвих перешкод для міжнародних перевезень і торгівлі» [ст. 2; 4].

Ці Правила реалізуються з повною повагою до гідності, прав людини та основних свобод людей [ст. 3; 4]. На думку автора, протягом всього терміну карантину в Україні, можна було переконатись у виключній важливості цієї норми та необхідності її дотримання.

Кожна держава-учасниця призначає чи засновує Національного координатора по ММСП та органи, відповідальні в межах своєї юрисдикції за здійснення медико-санітарних заходів згідно з цими Правилами [ст. 4; 4]. Таким чином, ефективність цих заходів повністю залежить від якості втілення Національним координатором рекомендацій ВООЗ. Наприклад, Морське і портове управління Сінгапуру (МРА) ввело обов'язкову перевірку температури тіла осіб, які прибувають на морські контрольно-пропускні пункти ще 24 січня 2020 року. Також були розроблені рекомендації з охорони здоров'я на морських контрольно-пропускних пунктах. «Медики консультуватимуть мандрівників і членів екіпажів суден про запобіжні заходи, яких слід дотримуватися під час подорожі», – зазначив представник уряду, додавши, що на сьогоднішній день в Сінгапурі виявлено четверо інфікованих, всі вони є туристами з Китаю. Ситуація розвивається стрімко, але уряд готовий вжити додаткових заходів в разі необхідності [6]. Але, доводиться погодитися, що в цілому «світ не готовий до реагування на серйозну пандемію грипу або на будь-яку аналогічну глобальну і небезпечну надзвичайну ситуацію в області суспільної охорони здоров'я». Причина такої ситуації криється як в прийнятті сумнівних по ефективності рішень на національному рівні державного управління [7], на помилковість яких вітчизняні вчені вказували ще до пандемії COVID-19 [8], так і в звичайному невиконанні посадовими особами Постанови Кабінету Міністрів України, що в подібних ситуаціях може призвести до тяжких наслідків для суспільства та потягнути за собою відповідальність для винуватця, аж до кримінальної [9].

Все викладене говорить про наявність серйозної біонебезпеки, необхідність рішучих заходів, глобальну роль транспорту, зокрема морського, в процесі попередження та боротьби з такими загрозами. Але одночасно людство демонструє неготовність до цього. На думку автора, необхідно формувати якісно-нову систему біозахисту від подібних загроз. В першу чергу, це повинно здійснюватися шляхом створення відповідних нормативно-правових документів, правил, рекомендацій, на міжнародному та національному рівнях, та їх чіткого виконання. Більш того, можна стверджувати, що такі глобальні та небезпечні надзвичайні ситуації у сфері охорони здоров'я – це виклики нового рівня – біополітичні загрози, а їх запобігання і боротьба з ними вимагає нових підходів – проведення відповідної біополітики.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження дозволяє автору зробити наступні висновки:

- такі види глобальної та надзвичайної ситуації у сфері охорони здоров'я та на морському транспорті як пандемія COVID-19, становлять міжнародну загрозу та демонструє стійкі тенденції до поширення;

- ефективна боротьба з подібними ситуаціями можлива тільки шляхом застосування комплексного підходу та поєднання міжнародних зусиль;

- необхідно формувати якісно-нову систему біозахисту від подібних загроз. В першу чергу, це повинно здійснюватися шляхом створення відповідних нормативно-правових документів, правил, рекомендацій, на міжнародному та національному рівнях, з відповідною системою контролю їх виконання;

- такі масштабні та небезпечні надзвичайні ситуації для будь-якої сфери суспільного життя, як пандемія COVID-19 – це біонебезпеки нового рівня – біополітичні загрози, тому їх запобігання і боротьба з ними в майбутньому вимагає напрацювання та проведення відповідної біополітики.

Література:

1. Вспышка Эболы: сигналы, которые мир не хотел замечать. Один год спустя с начала эпидемии болезни, вызванной вирусом Эбола. Январь 2015 года. URL: <https://www.who.int/csr/disease/ebola/one-year-report/ihr/ru/>
2. Passengers quarantined on cruise ship are desperate to escape coronavirus that infected 64 fellow travelers. URL: https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/honeymooner-among-61-people-on-cruise-ship-confirmed-as-having-coronavirus/2020/02/07/30a980b4-4961-11ea-8a1f-de1597be6cbc_story.html
3. 21 test positive for coronavirus on California cruise ship, Vice President Mike Pence says. URL: <https://edition.cnn.com/2020/03/06/health/california-coronavirus-friday/index.html>
4. Международные медико-санитарные правила (2005 г.) третье издание. URL: <https://www.who.int/ihr/publications/9789241580496/ru/>
5. Режим, применяемый в отношении лиц, совершающих поездки с симптомами заболевания, в пунктах пропуска – международных аэропортах, морских портах и наземных пунктах пропуска через государственную границу – в связи со вспышкой коронавирусной инфекции COVID-19 Временное руководство 16

- февраля 2020 г. URL: <https://www.who.int/ru/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/technical-guidance>
6. Сингапур: моряков проверяют на наличие коронавируса из Китая. URL: <http://seafarers.com.ua/singapore-seafarers-checked-for-coronavirus-from-china/16707/>
7. Кабмин решил ликвидировать Госсанэпидслужбу. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/news/2017/05/22/625153/>. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/346-2011-%D0%BF>
8. Сердюк А.М., Голубятников М.И., Рудницька О.П., Давиденко Г.М. Про стан виконання вимог міжнародних медико-санітарних правил (ММСП, 2005) та шляхи його поліпшення. ENVIRONMENT & HEALTH. № 2. 2019. С. 70-73. URL: <https://doi.org/10.32402/dovkil2019.02.070>
9. В Украине открыли первое уголовное дело за нарушение карантина: подробности. URL: <https://www.rbc.ua/rus/stylar/ukraine-otkryli-pervoe-ugolovnoe-delo-narushenie-1584074498.html>